ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
YVES BOT
της 14ης Απριλίου 2016[1]

Υπόθεση C-492/14

Essent Belgium NV
κατά
Vlaams Gewest,
Inter Energa κ.λπ.,
Vlaamse Regulator van de Elektriciteits- en Gasmarkt (VREG)
[αίτηση του rechtbank van eerste aanleg te Brussel (Βέλγιο)

για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή — Καθεστώτα δωρεάν διανομής της πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας που διοχετεύεται απευθείας στα δίκτυα διανομής — Μη λήψη υπόψη της πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται εκτός του οικείου κράτους μέλους — Ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων — Άρθρο 28 ΕΚ»

I – **Εισαγωγή**

1. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 12, 28 και 30 ΕΚ, καθώς και του άρθρου 3, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας 2003/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2003, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάργηση της οδηγίας 96/92/ΕΚ[2].

2. Η αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφορών μεταξύ, αφενός, της Essent Belgium NV[3] και, αφετέρου, μεταξύ άλλων, της Vlaams Gewest (Περιφέρεια της Φλάνδρας) με αντικείμενο την εξωσυμβατική ευθύνη της εν λόγω περιφέρειας λόγω της θεσπίσεως διαδοχικών κανονιστικών ρυθμίσεων με τις οποίες το πλεονέκτημα της δωρεάν διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας[4] χορηγήθηκε αποκλειστικά στην πράσινη ηλεκτρική ενέργεια η οποία διοχετεύεται απευθείας στα δίκτυα διανομής που βρίσκονται, σε ένα πρώτο στάδιο, στην Περιφέρεια της Φλάνδρας και, σε ένα δεύτερο, στο σύνολο του κράτους μέλους τμήμα του οποίου αποτελεί η εν λόγω περιφέρεια.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.
2 — ΕΕ 2003, L 176, σ. 37, και διορθωτικό ΕΕ 2004, L 16, σ. 74.
3 — Στο εξής: Essent.
4 — Στο εξής: πράσινη ηλεκτρική ενέργεια.

3. Με τις αποφάσεις της 1ης Ιουλίου 2014, Ålands Vindkraft[5], και της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, Essent Belgium[6], το Δικαστήριο δέχθηκε ότι το πλεονέκτημα των εθνικών καθεστώτων στηρίξεως της παραγωγής πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας μέσω της χορηγήσεως εμπορεύσιμων πιστοποιητικών μπορεί να περιορίζεται στην παραγωγή πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας στο έδαφος του οικείου κράτους μέλους.

4. Δεδομένου ότι είχα ήδη την ευκαιρία να εκθέσω τους λόγους για τους οποίους φρονώ ότι αυτοί οι εδαφικοί περιορισμοί των καθεστώτων στηρίξεως δεν συνάδουν με τις απαιτήσεις της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων[7], δεν θα επιδοθώ σε μάχη οπισθοφυλακής, μολονότι η αιτιολογία των αποφάσεων του Δικαστηρίου δεν με πείθει απολύτως.

5. Με τις παρούσες προτάσεις μου, θα περιοριστώ να εξετάσω αν η συλλογιστική την οποία ακολούθησε το Δικαστήριο μπορεί να μεταφερθεί σε ένα καθεστώς δωρεάν διανομής πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας, όπως το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης.

6. Στο ως άνω ερώτημα θα δώσω καταφατική απάντηση, πράγμα που σημαίνει ότι η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων, η οποία διατυπώνεται, μεταξύ άλλων, στο άρθρο 12 ΕΚ και στις οδηγίες 96/92/ΕΚ[8], 2003/54 και 2001/77/ΕΚ[9], καθώς και τα άρθρα 28 και 30 ΕΚ έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στο πλαίσιο της κύριας δίκης, η οποία, επιφυλάσσοντας τη δωρεάν διανομή πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας αποκλειστικά στις εγκαταστάσεις παραγωγής που συνδέονται απευθείας με δίκτυα διανομής ευρισκόμενα εντός του οικείου κράτους μέλους ή περιφέρειας αυτού, αποκλείει, εξ αυτού του λόγου, εγκαταστάσεις παραγωγής ευρισκόμενες σε άλλα κράτη μέλη.

II – **Το νομικό πλαίσιο**

Α – *Το δίκαιο της Ένωσης*

1. Η ρύθμιση περί της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας

7. Η προοδευτική υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας επήλθε με την έκδοση πολυάριθμων διαδοχικών οδηγιών, μεταξύ των οποίων οι οδηγίες 96/92 και 2003/54.

α) Η οδηγία 96/92

8. Με την αιτιολογική σκέψη 4 της οδηγίας 96/92 υπογραμμιζόταν η σημασία της δημιουργίας της εσωτερικής αγοράς στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας για να καταστεί πιο αποδοτική ή παραγωγή, μεταφορά και διανομή ηλεκτρικής ενέργειας, με παράλληλη ενίσχυση της ασφάλειας του εφοδιασμού και της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας και με σεβασμό της προστασίας του περιβάλλοντος.

5 — C-573/12, EU:C:2014:2037.

6 — C-204/12 έως C-208/12, EU:C:2014:2192.

7 — Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Ålands Vindkraft (C-573/12, EU:C:2014:37) και στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις Essent Belgium (C-204/12 έως C-208/12, EU:C:2013:294).

8 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1996, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας (ΕΕ 1997, L 27, σ. 20).

9 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Σεπτεμβρίου 2001, για την προαγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές στην εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας (ΕΕ 2001, L 283, σ. 33).

9. Με την αιτιολογική σκέψη 28 της οδηγίας διευκρινιζόταν ότι, για λόγους προστασίας του περιβάλλοντος, μπορούσε να δοθεί προτεραιότητα στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές.

10. Το άρθρο 11, παράγραφοι 2 και 3, της εν λόγω οδηγίας όριζε τα εξής:

«2. Εν πάση περιπτώσει, [ο διαχειριστής του δικτύου διανομής] οφείλει να απέχει από κάθε διάκριση μεταξύ των χρηστών ή των κατηγοριών χρηστών του δικτύου, και ιδίως από διακρίσεις υπέρ των θυγατρικών επιχειρήσεων ή των μετόχων του.

3. Το κράτος μέλος δικαιούται να επιβάλει στο διαχειριστή του δικτύου διανομής, κατά την κατανομή των φορτίων στις εγκαταστάσεις παραγωγής, να δίδει προτεραιότητα στις εγκαταστάσεις παραγωγής που χρησιμοποιούν ανανεώσιμες πηγές ενέργειας ή απορρίμματα ή που παράγουν συνδυασμένα ενέργεια και θερμότητα.»

11. Το άρθρο 16 της οδηγίας 96/92 όριζε τα εξής:

«Για την οργάνωση της πρόσβασης στο δίκτυο, τα κράτη μέλη μπορούν να επιλέγουν μεταξύ των διαδικασιών του άρθρου 17 ή/και του άρθρου 18. Αμφότερες οι διαδικασίες εφαρμόζονται σύμφωνα με αντικειμενικά, διαφανή και αμερόληπτα κριτήρια.»

β) Η οδηγία 2003/54

12. Η οδηγία 2003/54, η οποία άρχισε να ισχύει στις 4 Αυγούστου 2003, καταργήθηκε με την οδηγία 2009/72/ΕΚ[10].

13. Κατά την αιτιολογική σκέψη 26 της οδηγίας 2003/54, «[η] τήρηση των προδιαγραφών περί υπηρεσιών κοινής ωφέλειας αποτελεί θεμελιώδη απαίτηση της παρούσας οδηγίας, η δε παρούσα οδηγία θα πρέπει προ πάντων να καθορίζει κοινά ελάχιστα πρότυπα τα οποία θα τηρούνται από όλα τα κράτη μέλη και τα οποία θα λαμβάνουν υπόψη τους στόχους της προστασίας των καταναλωτών, της ασφάλειας του εφοδιασμού, της προστασίας του περιβάλλοντος και των ισοδύναμων επιπέδων ανταγωνισμού σε όλα τα κράτη μέλη. Είναι σημαντικό οι απαιτήσεις περί υπηρεσιών κοινής ωφέλειας να μπορούν να ερμηνεύονται σε εθνική βάση, λαμβάνοντας υπόψη τις εθνικές συνθήκες και τηρουμένου του κοινοτικού δικαίου».

14. Κατά το άρθρο 2, σημεία 3 και 5, της οδηγίας, νοούνται αντιστοίχως ως «μεταφορά» «η μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας μέσω διασυνδεδεμένου δικτύου υπερυψηλής και υψηλής τάσης με σκοπό την παροχή σε τελικούς πελάτες ή σε διανομείς» και ως «διανομή» «η μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας μέσω δικτύων διανομής υψηλής, μεσαίας και χαμηλής τάσης με σκοπό την παράδοσή της σε πελάτες».

15. Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας, το οποίο περιλαμβανόταν στο κεφάλαιο ΙΙ με τίτλο «Γενικοί κανόνες για την οργάνωση του τομέα», θέσπιζε τις αρχές του ελεύθερου ανταγωνισμού και της απαγορεύσεως των διακρίσεων μεταξύ των επιχειρήσεων ηλεκτρικής ενέργειας.

16. Εντούτοις, το άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 2003/54 επέτρεπε στα κράτη μέλη να επιβάλλουν στις επιχειρήσεις ηλεκτρικής ενέργειας, χάριν του γενικού οικονομικού συμφέροντος, υποχρεώσεις παροχής υπηρεσιών κοινής ωφέλειας οι οποίες μπορούσαν να αφορούν την ασφάλεια, συμπεριλαμβανομένης της ασφάλειας του εφοδιασμού, την τακτική παροχή, την ποιότητα και τις τιμές παροχής, καθώς και την προστασία του περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας του

10 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και για την κατάργηση της οδηγίας 2003/54 (ΕΕ 2009, L 211, σ. 55).

κλίματος και της ενεργειακής αποδοτικότητας, υπό την προϋπόθεση οι υποχρεώσεις αυτές «να ορίζονται σαφώς, να είναι διαφανείς, αμερόληπτες και επαληθεύσιμες» και «να διασφαλίζουν την ισότιμη πρόσβαση των επιχειρήσεων ηλεκτρικής ενέργειας της ΕΕ στους εθνικούς καταναλωτές». Το άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας διευκρίνιζε ότι, αν το κράτος μέλος χορηγούσε οικονομική αντιστάθμιση ή αποκλειστικά δικαιώματα για την εκπλήρωση των εν λόγω υποχρεώσεων, αυτό θα έπρεπε να γίνεται «με αμερόληπτο και διαφανή τρόπο».

17. Εξάλλου, το άρθρο 3, παράγραφος 7, της εν λόγω οδηγίας επέτρεπε στα κράτη μέλη να «εφαρμόζουν κατάλληλα μέτρα για την επίτευξη των στόχων της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής, της προστασίας του περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένων ενδεχομένως μέτρων ενεργειακής αποδοτικότητας/διαχείρισης της ζήτησης και μέσων για την καταπολέμηση των κλιματικών μεταβολών, και του στόχου της ασφάλειας του εφοδιασμού». Τα μέτρα αυτά μπορούσαν να περιλαμβάνουν «την παροχή κατάλληλων οικονομικών κινήτρων, αξιοποιώντας, όπου είναι σκόπιμο, όλα τα υφιστάμενα εθνικά και κοινοτικά μέσα για τη συντήρηση και την κατασκευή της απαιτούμενης υποδομής δικτύων, συμπεριλαμβανομένου του δυναμικού διασύνδεσης».

18. Το άρθρο 14, παράγραφος 2, της οδηγίας 2003/54, το οποίο περιλαμβανόταν στο κεφάλαιο V με τίτλο «Διαχείριση δικτύου διανομής», όριζε ότι, «[ε]ν πάση περιπτώσει, [ο διαχειριστής δικτύου διανομής] αποφεύγει κάθε διάκριση μεταξύ χρηστών ή κατηγοριών χρηστών του δικτύου, και ιδίως διακρίσεις υπέρ των συνδεδεμένων με αυτόν επιχειρήσεων». Το άρθρο 14, παράγραφος 4, της οδηγίας επέτρεπε ρητώς στα κράτη μέλη «να επιβάλλουν στον διαχειριστή δικτύου διανομής, όταν κατανέμει τα φορτία στις εγκαταστάσεις παραγωγής, να δίνει προτεραιότητα στις εγκαταστάσεις παραγωγής που χρησιμοποιούν ανανεώσιμες πηγές ενέργειας ή απόβλητα ή που παράγουν συνδυασμένα ενέργεια και θερμότητα».

19. Το άρθρο 20, παράγραφος 1, της ως άνω οδηγίας ανέθετε στα κράτη μέλη τη λήψη των απαραίτητων μέτρων προκειμένου να διασφαλίζουν την εφαρμογή ενός συστήματος για την πρόσβαση τρίτων στα δίκτυα μεταφοράς και διανομής με βάση δημοσιευμένα τιμολόγια, το οποίο «εφαρμόζεται αντικειμενικά και χωρίς διακρίσεις μεταξύ των χρηστών του δικτύου».

20. Το άρθρο 23 της οδηγίας 2003/54 επέβαλλε στα κράτη μέλη να ορίσουν ρυθμιστικές αρχές, οι οποίες θα ήταν υπεύθυνες τουλάχιστον για τη διασφάλιση της αμεροληψίας, του ουσιαστικού ανταγωνισμού και της εύρυθμης λειτουργίας της αγοράς για τον καθορισμό ή την έγκριση, πριν από την έναρξη ισχύος τους, τουλάχιστον των μεθοδολογιών οι οποίες θα χρησιμοποιούνταν για τον υπολογισμό ή τον καθορισμό, μεταξύ άλλων, των όρων και των προϋποθέσεων για τη σύνδεση και την πρόσβαση στα εθνικά δίκτυα, συμπεριλαμβανομένων των τιμολογίων μεταφοράς και διανομής. Οι εν λόγω αρχές θα είχαν το δικαίωμα να απαιτούν από τους διαχειριστές δικτύων μεταφοράς και διανομής να τροποποιούν, αν χρειάζεται, τους όρους και προϋποθέσεις, τα τιμολόγια, τους κανόνες, τους μηχανισμούς και τις μεθοδολογίες που αναφέρονταν στις παραγράφους 1, 2 και 3 του εν λόγω άρθρου, προκειμένου να εξασφαλίζεται ότι είναι αναλογικά και εφαρμόζονται αμερόληπτα.

2. Η ρύθμιση περί της προωθήσεως της πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας

21. Η ρύθμιση που έχει εφαρμογή ratione temporis στη διαφορά της κύριας δίκης είναι η οδηγία 2001/77, η οποία καταργήθηκε με την οδηγία 2009/28/ΕΚ[11].

22. Με την αιτιολογική σκέψη 1 της οδηγίας 2001/77 αναγνωριζόταν η ανάγκη της προαγωγής των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας ως μέτρου προτεραιότητας, ενώ με την αιτιολογική σκέψη 2 διακηρυσσόταν ότι η προαγωγή της πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας αποτελεί υψηλή προτεραιότητα για την Κοινότητα.

11 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2009, σχετικά με την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και την τροποποίηση και τη συνακόλουθη κατάργηση των οδηγιών 2001/77/ΕΚ και 2003/30/ΕΚ (ΕΕ 2009, L 140, σ. 16).

23. Στην αιτιολογική σκέψη 14 της οδηγίας γινόταν αναφορά στη σημασία της εξασφαλίσεως της ομαλής λειτουργίας των μηχανισμών υποστηρίξεως των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας σε εθνικό επίπεδο, έως ότου τεθεί σε λειτουργία κοινοτικό πλαίσιο, ενώ με την αιτιολογική σκέψη 15 υπογραμμιζόταν ότι η έγκριση ανάλογου πλαισίου ήταν πρόωρη.

24. Με την αιτιολογική σκέψη 19 της οδηγίας υπογραμμιζόταν η ανάγκη να λαμβάνεται υπόψη, κατά την ενθάρρυνση της ανάπτυξης μιας αγοράς για ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ο θετικός αντίκτυπος για περιφερειακές και τοπικές αναπτυξιακές ευκαιρίες, εξαγωγικές προοπτικές, κοινωνική συνοχή και ευκαιρίες απασχόλησης, ιδίως όσον αφορά τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις καθώς και τους ανεξάρτητους παραγωγούς ενέργειας.

25. Κατά το άρθρο 1 της οδηγίας 2001/77, σκοπός της «είναι η προαγωγή της αύξησης της συμβολής των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας στην εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και η δημιουργία βάσης για ένα μελλοντικό κοινοτικό πλαίσιο στον εν λόγω τομέα».

26. Το άρθρο 4 της οδηγίας, το οποίο έφερε τον τίτλο «Συστήματα στήριξης», όριζε στην παράγραφο 1:

«Με την επιφύλαξη των άρθρων 87 και 88 [ΕΚ], η Επιτροπή αξιολογεί την εφαρμογή των μηχανισμών που χρησιμοποιούνται στα κράτη μέλη σύμφωνα με τους οποίους ένας παραγωγός ηλεκτρικής ενέργειας, με βάση κανονισμούς που εκδίδουν οι δημόσιες αρχές, τυγχάνει άμεσης ή έμμεσης στήριξης και οι οποίοι μπορεί να έχουν ως αποτέλεσμα να περιορίζουν το εμπόριο, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι οι μηχανισμοί αυτοί συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων των άρθρων 6 και 174 [ΕΚ].»

27. Το άρθρο 7 της οδηγίας, το οποίο έφερε τον τίτλο «Θέματα δικτύων», όριζε τα εξής:

«1. Με την επιφύλαξη της διατήρησης της αξιοπιστίας και της ασφάλειας του δικτύου, τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαιτούμενα μέτρα ώστε οι ευρισκόμενοι στο έδαφός τους φορείς εκμετάλλευσης συστημάτων μεταφοράς και διανομής να εγγυώνται τη μεταφορά και τη διανομή [πράσινης] ηλεκτρικής ενέργειας […].Τα κράτη μέλη μπορούν εξάλλου να προβλέπουν ότι η [πράσινη] ηλεκτρική ενέργεια […] έχει προτεραιότητα πρόσβασης στο δίκτυο. Κατά την διαχείριση των παραγωγικών εγκαταστάσεων, οι φορείς εκμετάλλευσης συστημάτων μεταφοράς δίδουν προτεραιότητα σε εγκαταστάσεις που χρησιμοποιούν ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στο βαθμό που το επιτρέπουν τα εθνικά συστήματα ηλεκτροδότησης σε εγκαταστάσεις που χρησιμοποιούν ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στο βαθμό που το επιτρέπουν τα εθνικά συστήματα ηλεκτροδότησης.

2. Τα κράτη μέλη θεσπίζουν νομικό πλαίσιο ή απαιτούν από τους φορείς εκμετάλλευσης των συστημάτων μεταφοράς και διανομής να καθορίζουν και να δημοσιεύουν τους τυποποιημένους κανόνες τους για την ανάληψη του κόστους των τεχνικών προσαρμογών, όπως των συνδέσεων με το δίκτυο και των ενισχύσεων του δικτύου, οι οποίες απαιτούνται προκειμένου να ενταχθούν νέοι παραγωγοί οι οποίοι τροφοδοτούν το διασυνδεδεμένο δίκτυο με [πράσινη] ηλεκτρική ενέργεια […].

Οι κανόνες αυτοί βασίζονται σε αντικειμενικά, διαφανή και αμερόληπτα κριτήρια, στα οποία λαμβάνονται ιδιαιτέρως υπόψη όλες οι δαπάνες και τα οφέλη της σύνδεσης αυτών των παραγωγών με το δίκτυο. Οι κανόνες μπορούν να προβλέπουν διαφορετικούς τύπους σύνδεσης.

3. Ενδεχομένως, τα κράτη μέλη μπορούν να απαιτούν από τους φορείς εκμετάλλευσης των συστημάτων μεταφοράς και διανομής να αναλαμβάνουν ολόκληρο ή μέρος του κόστους που αναφέρεται στην παράγραφο 2.

[...]

6. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε ο καταλογισμός των δαπανών μεταφοράς και διανομής να μην δημιουργεί διακρίσεις έναντι της [πράσινης] ηλεκτρικής ενέργειας […], περιλαμβανομένης ιδίως της ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές η οποία παράγεται σε περιφερειακές περιοχές, όπως νησιωτικές περιοχές και περιοχές με μικρή πυκνότητα πληθυσμού.

Ενδεχομένως, τα κράτη μέλη θεσπίζουν νομικό πλαίσιο ή επιβάλλουν στους φορείς εκμετάλλευσης των συστημάτων μεταφοράς και διανομής να εξασφαλίσουν ότι τα έξοδα μεταφοράς και διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας από εγκαταστάσεις που χρησιμοποιούν ανανεώσιμες πηγές ενέργειας αντανακλούν τα οφέλη που μπορούν να πραγματοποιηθούν λόγω της σύνδεσης της εγκατάστασης με το δίκτυο. Αυτά τα οφέλη μπορούν να προκύπτουν από την άμεση χρήση του δικτύου χαμηλής τάσης.

[...]»

Το βελγικό δίκαιο

28. Για την προώθηση της παραγωγής πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας, η Φλαμανδική Κυβέρνηση θέσπισε καθεστώς δωρεάν χρησιμοποιήσεως του δικτύου διανομής από τους παραγωγούς πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας.

29. Κατά το άρθρο 15 του vlaams decreet houdende de organisatie van de elektriciteitsmarkt (φλαμανδικό διάταγμα για την οργάνωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας), της 17ης Ιουλίου 2000[12]:

«Ο διαχειριστής του δικτύου εκτελεί δωρεάν όλα τα καθήκοντα που είναι αναγκαία για τη διανομή πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας, εξαιρουμένης της συνδέσεως με το δίκτυο διανομής.

Η Φλαμανδική Κυβέρνηση δύναται να περιορίζει το καθεστώς του πρώτου εδαφίου».

30. Το εν λόγω άρθρο 15 καταργήθηκε από 1ης Ιανουαρίου 2005 με το άρθρο 61 του vlaams decreet houdende bepalingen tot begeleiding van de begroting 2005 (φλαμανδικό διάταγμα περί διαφόρων συνοδευτικών μέτρων του προϋπολογισμού 2005), της 24ης Δεκεμβρίου 2004[13].

31. Πριν από την κατάργηση αυτή, ο τρόπος εφαρμογής του καθεστώτος δωρεάν διανομής υπέστη σημαντικές τροποποιήσεις, οι οποίες σηματοδοτήθηκαν από τη διαδοχική έκδοση τριών αποφάσεων.

32. Σε ένα πρώτο στάδιο, με την besluit van de vlaamse regering inzake de bevordering van elektriciteitsopwekking uit hernieuwbare energiebronnen (απόφαση της Φλαμανδικής Κυβερνήσεως σχετικά με την προαγωγή της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας), της 28ης Σεπτεμβρίου 2001[14], η δωρεάν διανομή επεκτάθηκε στην ηλεκτρική ενέργεια που παράγεται εκτός της περιφέρειας της Φλάνδρας ή στο εξωτερικό. Κατά το άρθρο 14 της εν λόγω αποφάσεως:

«[...]

Ο διαχειριστής του δικτύου εκτελεί δωρεάν τα καθήκοντα που απαριθμούνται στο άρθρο 15 του διατάγματος για την ηλεκτρική ενέργεια [...]

12 — *Belgisch Staatsblad*, 22 Σεπτεμβρίου 2000, σ. 32166 (στο εξής: διάταγμα για την ηλεκτρική ενέργεια).

13 — *Belgisch Staatsblad*, 31 Δεκεμβρίου 2004, σ. 87220.

14 — *Belgisch Staatsblad*, 23 Οκτωβρίου 2001, σ. 36778 (στο εξής: απόφαση της 28ης Σεπτεμβρίου 2001).

Για την ηλεκτρική ενέργεια που δεν παράγεται στην περιφέρεια της Φλάνδρας, η αρχή που είναι αρμόδια για την έκδοση των πιστοποιητικών πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας για τον οικείο τόπο παραγωγής, παρέχει στη ρυθμιστική αρχή πιστοποιητικό με το οποίο εγγυάται ότι η ηλεκτρική αυτή ενέργεια παρήχθη από ανανεώσιμη πηγή ενέργειας […] και προορίζεται για τελικό καταναλωτή στη Φλάνδρα.

[...]»

33. Σε ένα δεύτερο στάδιο, το άρθρο 14 της αποφάσεως της 28ης Σεπτεμβρίου 2001, όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση της 4ης Απριλίου 2003 [15], η οποία άρχισε να ισχύει στις 30 Απριλίου 2003, περιόρισε τη δωρεάν διανομή στις εγκαταστάσεις παραγωγής που βρίσκονται εντός της Περιφέρειας της Φλάνδρας. Το άρθρο αυτό έχει ως εξής:

«§ 1. Σύμφωνα με το άρθρο 15, δεύτερο εδάφιο, του διατάγματος για την ηλεκτρική ενέργεια, η κατά το άρθρο 15, πρώτο εδάφιο, του ίδιου διατάγματος δωρεάν διανομή περιορίζεται στη διοχέτευση ηλεκτρικής ενέργειας παραχθείσας από εγκαταστάσεις παραγωγής συνδεδεμένες με τα εντός της περιφέρειας της Φλάνδρας δίκτυα διανομής.

§ 2. Ο προμηθευτής [πράσινης] ηλεκτρικής ενέργειας δεν χρεώνει τον ενδιάμεσο λογαριασμό και την τελική εκκαθάριση του τελικού πελάτη της ηλεκτρικής ενέργειας με έξοδα για τη διανομή της [...]

[...]»

34. Κατόπιν προσφυγής της Essent με αίτημα την ακύρωση του άρθρου 2 της αποφάσεως της 4ης Απριλίου 2003, το Raad van State (Συμβούλιο της Επικρατείας, Βέλγιο) ανέστειλε την εφαρμογή του εν λόγω άρθρου με απόφαση της 12ης Ιανουαρίου 2004.

35. Κατόπιν της εν λόγω αναστολής, σε ένα τρίτο στάδιο, εκδόθηκε η besluit van de vlaamse regering inzake de bevordering van elektriciteitsopwekking uit hernieuwbare energiebronnen (απόφαση της Φλαμανδικής Κυβερνήσεως σχετικά με την προώθηση της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας), της 5ης Μαρτίου 2004 [16], με την οποία καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε η απόφαση της 28ης Σεπτεμβρίου 2001 από την 23η Μαρτίου 2004.

36. Το άρθρο 18 της αποφάσεως της 5ης Μαρτίου 2004 όριζε τα εξής:

«§ 1. Σύμφωνα με το άρθρο 15, δεύτερο εδάφιο, του διατάγματος για την ηλεκτρική ενέργεια, η κατά το άρθρο 15, πρώτο εδάφιο, του ίδιου διατάγματος δωρεάν διανομή περιορίζεται στην ηλεκτρική ενέργεια η οποία παρέχεται σε τελικούς καταναλωτές συνδεδεμένους με δίκτυο διανομής εντός της περιφέρειας της Φλάνδρας και η οποία παρήχθη από ανανεώσιμη πηγή ενέργειας, κατά την έννοια του άρθρου 15, σε εγκατάσταση παραγωγής διοχετεύουσα απευθείας την ηλεκτρική της ενέργεια σε δίκτυο διανομής ευρισκόμενο στο Βέλγιο.

§ 2. Ο προμηθευτής [πράσινης] ηλεκτρικής ενέργειας δεν χρεώνει την τελική εκκαθάριση του τελικού πελάτη της ηλεκτρικής ενέργειας με έξοδα για τη διανομή της [...]

[...]».

15 — *Belgisch Staatsblad*, 30 Απριλίου 2003, σ. 23334 (στο εξής: απόφαση της 4ης Απριλίου 2003).

16 — *Belgisch Staatsblad*, 23 Μαρτίου 2004, σ. 16296, στο εξής: απόφαση της 5ης Μαρτίου 2004.

37. Κατόπιν προσφυγής της Essent με αίτημα την ακύρωση του άρθρου 18 της αποφάσεως της 5ης Μαρτίου 2004, το Raad van State ανέστειλε την εφαρμογή της εν λόγω διατάξεως με απόφαση της 23ης Δεκεμβρίου 2004, στη συνέχεια δε απέρριψε την προσφυγή με απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 2012.

38. Μετά την κατάργηση του άρθρου 15 του διατάγματος για την ηλεκτρική ενέργεια με το φλαμανδικό διάταγμα της 24ης Δεκεμβρίου 2004 περί διαφόρων συνοδευτικών μέτρων του προϋπολογισμού 2005, το άρθρο 18 της αποφάσεως της 5ης Μαρτίου 2004 καταργήθηκε, από 1ης Ιανουαρίου 2005, με την απόφαση της Φλαμανδικής Κυβερνήσεως της 25ης Μαρτίου 2005 [17].

III – **Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα**

39. Από το 2003, η Essent παρέχει σε πελάτες που κατοικούν στην περιφέρεια της Φλάνδρας ηλεκτρική ενέργεια που εισάγει από τις Κάτω Χώρες και η οποία, όπως υποστηρίζει, είναι πράσινη ηλεκτρική ενέργεια.

40. Εκτιμώντας ότι υπέστη ζημία, λόγω της απώλειας του πλεονεκτήματος της δωρεάν διανομής στο ευρισκόμενο εντός της Περιφέρειας της Φλάνδρας δίκτυο διανομής, κατόπιν των κανονιστικών τροποποιήσεων που επήλθαν με την απόφαση της 4ης Απριλίου 2003, και, στη συνέχεια, με την απόφαση της 5ης Μαρτίου 2004, η Essent άσκησε ενώπιον του rechtbank van eerste aanleg te Brussel (πρωτοδικείου των Βρυξελλών) αγωγή αποζημιώσεως στρεφόμενη, μεταξύ άλλων, κατά της Περιφέρειας της Φλάνδρας, ζητώντας η εκδοθησόμενη απόφαση να κηρυχθεί δεσμευτική έναντι, μεταξύ άλλων, της Vlaamse Reguleringsinstantie voor de Elektriciteits- en Gasmarkt (ρυθμιστική αρχή της αγοράς φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας) [18], οργάνου το οποίο είναι αρμόδιο να αποφαίνεται σχετικά με τα τιμολόγια διανομής ηλεκτρικής ενέργειας και με την ενδεχόμενη δωρεάν διανομή, καθώς και έναντι διαφόρων δημόσιων και ιδιωτικών διαχειριστών δικτύων διανομής που ζήτησαν από την Essent να καταβάλει έξοδα διανομής.

41. Προς θεμελίωση των αιτημάτων της, η Essent υποστήριξε, μεταξύ άλλων, ότι οι διατάξεις που αποκλείουν από τη δωρεάν διανομή την προερχόμενη από άλλα κράτη μέλη πράσινη ηλεκτρική ενέργεια αντιβαίνουν στα άρθρα 12 και 28 ΕΚ, καθώς και στα άρθρα 3, παράγραφος 1, και 11, παράγραφος 2, της οδηγίας 96/92.

42. Σε αυτό το πλαίσιο, το rechtbank van eerste aanleg te Brussel αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Αντιτίθενται τα άρθρα 28 και 30 της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σε ρύθμιση κράτους μέλους —εν προκειμένω στο φλαμανδικό διάταγμα της 17ης Ιουλίου 2000 για την οργάνωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, σε συνδυασμό με την απόφαση της Φλαμανδικής Κυβερνήσεως της 4ης Απριλίου 2003 "για τροποποίηση της αποφάσεως της Φλαμανδικής Κυβερνήσεως της 28ης Σεπτεμβρίου 2001 σχετικά με την προαγωγή της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας"— η οποία περιορίζει τη δωρεάν διανομή στη διοχέτευση ηλεκτρικής ενέργειας που παρήχθη από εγκαταστάσεις παραγωγής συνδεδεμένες με τα δίκτυα διανομής που βρίσκονται εντός της [Περιφέρειας της Φλάνδρας] και αποκλείει από τη δωρεάν διανομή την ηλεκτρική ενέργεια εγκαταστάσεων παραγωγής μη συνδεδεμένων με τα δίκτυα διανομής που βρίσκονται εντός της [Περιφέρειας της Φλάνδρας];

2) Αντιτίθενται τα άρθρα 28 και 30 της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σε ρύθμιση κράτους μέλους —εν προκειμένω στο φλαμανδικό διάταγμα της 17ης Ιουλίου 2000 για την οργάνωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, σε συνδυασμό με την απόφαση της Φλαμανδικής

17 — *Belgisch Staatsblad*, 27 Μαΐου 2005, σ. 24763.

18 — Νυν Vlaamse Regulator van de Elekctriciteits- en Gasmarkt (VREG).

Κυβερνήσεως της 5ης Μαρτίου 2004 σχετικά με την προαγωγή της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, όπως εφαρμόστηκε από τη [ρυθμιστική αρχή]—, η οποία περιορίζει τη δωρεάν διανομή στην ηλεκτρική ενέργεια από εγκαταστάσεις παραγωγής οι οποίες διοχετεύουν ευθέως σε δίκτυο διανομής ευρισκόμενο εντός του Βελγίου και αποκλείει από τη δωρεάν διανομή την ηλεκτρική ενέργεια από εγκαταστάσεις παραγωγής οι οποίες δεν διοχετεύουν ευθέως σε δίκτυο διανομής ευρισκόμενο εντός του Βελγίου;

3) Είναι εθνική ρύθμιση όπως εκείνη την οποία αφορούν τα ερωτήματα 1 και 2 συμβατή με την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως και της απαγορεύσεως των δυσμενών διακρίσεων, όπως αυτή διατυπώνεται, μεταξύ άλλων, στο άρθρο 12 της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και στο άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 4, της τότε εφαρμοστέας οδηγίας 2003/54 […];»

IV – **Εκτίμηση**

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

43. Κατ’ αρχάς, θα πρέπει να προσδιοριστούν οι διατάξεις του δικαίου της Ένωσης που είναι κρίσιμες προκειμένου να δοθεί απάντηση στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως.

44. Συναφώς διαπιστώνεται, όσον αφορά, πρώτον, τις διατάξεις που είναι εφαρμοστέες ratione temporis, ότι, αν και το αιτούν δικαστήριο δεν παραπέμπει στην οδηγία 96/92, εντούτοις, δεδομένου ότι η απόφαση της 28ης Σεπτεμβρίου 2001 εκδόθηκε πριν από την έναρξη ισχύος της οδηγίας 2003/54, η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως θα πρέπει να εξεταστεί όχι μόνο βάσει των κανόνων της οδηγίας αυτής, αλλά και των κανόνων της οδηγίας 96/92.

45. Όσον αφορά, δεύτερον, τις διατάξεις που είναι εφαρμοστέες ratione materiae, επισημαίνεται ότι, αν και το αιτούν δικαστήριο παραπέμπει, καθόσον αφορά τη διατύπωση στο παράγωγο δίκαιο της αρχής της απαγορεύσεως των δυσμενών διακρίσεων, αποκλειστικά στο άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας 2003/54, κρίσιμες είναι και άλλες διατάξεις της οδηγίας, στο μέτρο που αυτές συνιστούν ιδιαίτερες εκφάνσεις της εν λόγω αρχής κατά την εφαρμογή της προσβάσεως στα δίκτυα μεταφοράς και διανομής.

46. Θα πρέπει μάλιστα να επισημανθεί ότι η οδηγία 2001/77 περιέχει, ιδίως στο άρθρο 7, ειδικές διατάξεις σχετικές με τους όρους συνδέσεως και διανομής της πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας.

47. Ακολουθώντας την πάγια νομολογία [19], θα απαντήσω στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως υπό το πρίσμα του συνόλου των διατάξεων της οδηγίας 2003/54 και της οδηγίας 2001/77 που μπορεί να είναι κρίσιμες όσον αφορά τα ζητήματα που τίθενται.

48. Θα εξετάσω την αίτηση, καταρχάς, από τη σκοπιά της απαγορεύσεως των δυσμενών διακρίσεων, στη συνέχεια δε από τη σκοπιά της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων [20].

19 — Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 29ης Οκτωβρίου 2015, Nagy (C-583/14, EU:C:2015:737, σκέψη 20 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

20 — Εφόσον το αιτούν δικαστήριο δεν ερωτά το Δικαστήριο αν καθεστώς δωρεάν διανομής όπως το επίμαχο στη διαφορά της κύριας δίκης συνιστά καθεστώς κρατικής ενισχύσεως, δεν θα εξετάσω το εν λόγω καθεστώς βάσει των διατάξεων περί κρατικών ενισχύσεων.

Επί του τρίτου ερωτήματος

49. Με το τρίτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν οι κανόνες για την απαγόρευση των δυσμενών διακρίσεων τους οποίους θέτουν το άρθρο 12 ΕΚ και οι οδηγίες 96/92, 2003/54 και 2001/77 αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στο πλαίσιο της κύριας δίκης, η οποία, επιφυλάσσοντας τη δωρεάν διανομή πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας αποκλειστικά στις εγκαταστάσεις παραγωγής που συνδέονται απευθείας με δίκτυα διανομής ευρισκόμενα εντός του οικείου κράτους μέλους ή περιφέρειας αυτού, αποκλείει, εξ αυτού του λόγου, εγκαταστάσεις παραγωγής ευρισκόμενες σε άλλα κράτη μέλη.

50. Διαπιστώνεται ότι οι εφαρμοστέες οδηγίες περιέχουν πολυάριθμες διατάξεις που συνιστούν ισάριθμες ειδικές εκφάνσεις της αρχής της απαγορεύσεως των δυσμενών διακρίσεων, μολονότι φαινομενικά ανταποκρίνονται σε διαφορετικές ανάγκες.

51. Πράγματι, μεταξύ των κρίσιμων διατάξεων του παράγωγου δικαίου, ορισμένες καθιερώνουν γενικά την αρχή της απαγορεύσεως των δυσμενών διακρίσεων στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας. Άλλες αφορούν ειδικότερα την απαγόρευση των δυσμενών διακρίσεων εις βάρος της πράσινης ενέργειας. Τέλος, άλλες φαίνεται να καθιερώνουν αρχή θετικών διακρίσεων υπέρ αυτής.

52. Μια πρώτη σειρά διατάξεων θέτει, γενικά, την αρχή της απαγορεύσεως των δυσμενών διακρίσεων κατά την πρόσβαση στα δίκτυα μεταφοράς και διανομής.

53. Στο πλαίσιο αυτό, το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 14, παράγραφος 2, της οδηγίας 2003/54, των οποίων η διατύπωση είναι σχεδόν πανομοιότυπη με εκείνη του άρθρου 3, παράγραφος 1, και του άρθρου 11, παράγραφος 2, αντιστοίχως, της οδηγίας 96/92, επιβάλλουν η δράση του κράτους και του διαχειριστή δικτύου για την υλοποίηση της προσβάσεως στο δίκτυο να μην εισάγει διακρίσεις. Η απαγόρευση αυτή αντιστοιχεί στην απαγόρευση του άρθρου 16 της οδηγίας 96/92, κατά το οποίο απαγορεύεται στα κράτη μέλη να οργανώνουν την πρόσβαση στο δίκτυο κατά τρόπο που συνεπάγεται διακρίσεις, ανεξαρτήτως του αν επιλέξουν την πρόσβαση στο δίκτυο κατόπιν διαπραγματεύσεων ή την πρόσβαση μέσω μοναδικού αγοραστή, και σε εκείνη του άρθρου 20, παράγραφος 1, της οδηγίας 2003/54, κατά το οποίο τα κράτη μέλη διασφαλίζουν την εφαρμογή ενός συστήματος για την πρόσβαση τρίτων στα δίκτυα μεταφοράς και διανομής με βάση δημοσιευμένα τιμολόγια, το οποίο ισχύει για όλους τους επιλέξιμους πελάτες και «εφαρμόζεται αντικειμενικά και χωρίς διακρίσεις μεταξύ των χρηστών του δικτύου».

54. Η γενική αρχή της απαγορεύσεως των δυσμενών διακρίσεων όσον αφορά την πρόσβαση στα δίκτυα βρίσκει επίσης ειδικότερη έκφραση στα καθήκοντα που ανατίθενται στις ρυθμιστικές αρχές δυνάμει του άρθρου 23, παράγραφος 1, στοιχείο στ', και παράγραφος 4, της οδηγίας 2003/54, το οποίο προβλέπει ότι οι ρυθμιστικές αρχές είναι υπεύθυνες «για τη διασφάλιση της αμεροληψίας» και «ουσιαστικού ανταγωνισμού», ιδίως όσον αφορά τους όρους και τα τιμολόγια για τη σύνδεση νέων παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας «προκειμένου να διασφαλίζεται ότι είναι αντικειμενικοί, διαφανείς και αμερόληπτοι». Οι εγγυήσεις αυτές πρέπει να υλοποιούνται λαμβανομένων υπόψη, ιδίως, «των δαπανών και των οφελών που απορρέουν από τις διάφορες τεχνολογίες ανανεώσιμων πηγών ενέργειας».

55. Μια δεύτερη σειρά διατάξεων αφορά, ειδικότερα, την απαγόρευση των δυσμενών διακρίσεων εις βάρος της πράσινης ενέργειας.

56. Κατά το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 2001/77, οι τυποποιημένοι κανόνες για την ανάληψη του κόστους των τεχνικών προσαρμογών οι οποίες απαιτούνται προκειμένου να ενταχθούν νέοι παραγωγοί οι οποίοι τροφοδοτούν το διασυνδεδεμένο δίκτυο με πράσινη ηλεκτρική ενέργεια βασίζονται σε «αντικειμενικά, διαφανή και αμερόληπτα κριτήρια», στα οποία λαμβάνονται ιδιαιτέρως υπόψη όλες οι δαπάνες και τα οφέλη της σύνδεσης αυτών των παραγωγών με το δίκτυο.

57. Στην ίδια λογική, το άρθρο 7, παράγραφος 6, της ίδιας οδηγίας επιβάλλει στα κράτη μέλη να μεριμνούν ώστε ο καταλογισμός των δαπανών μεταφοράς και διανομής να μην δημιουργεί διακρίσεις σε βάρος της πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας «περιλαμβανομένης ιδίως της ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές η οποία παράγεται σε περιφερειακές περιοχές, όπως νησιωτικές περιοχές και περιοχές με μικρή πυκνότητα πληθυσμού». Η διάταξη αυτή διευκρινίζει ότι, εφόσον απαιτείται, τα κράτη μέλη θεσπίζουν νομικό πλαίσιο ή επιβάλλουν στους φορείς εκμεταλλεύσεως των συστημάτων μεταφοράς και διανομής να εξασφαλίσουν ότι τα έξοδα μεταφοράς και διανομής της πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας αντανακλούν τα οφέλη που μπορούν να πραγματοποιηθούν λόγω της συνδέσεως της εγκαταστάσεως με το δίκτυο, τα οποία μπορούν «να προκύπτουν από την άμεση χρήση του δικτύου χαμηλής τάσης».

58. Μια τρίτη σειρά διατάξεων επιτρέπει την εισαγωγή θετικών διακρίσεων η οποία δικαιολογείται από λόγους προστασίας του περιβάλλοντος.

59. Στην κατηγορία αυτή υπάγεται το άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 2003/54, η διατύπωση του οποίου είναι ουσιαστικά πανομοιότυπη με εκείνη του άρθρου 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 96/92, και το οποίο επιτρέπει στα κράτη μέλη να επιβάλλουν στις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας υποχρεώσεις παροχής υπηρεσιών κοινής ωφέλειας οι οποίες μπορούν να αφορούν, ιδίως, «την προστασία του περιβάλλοντος», «συμπεριλαμβανομένης της προστασίας του κλίματος και της ενεργειακής αποδοτικότητας» [21], υπό την προϋπόθεση οι υποχρεώσεις αυτές «να ορίζονται σαφώς, να είναι διαφανείς, αμερόληπτες και επαληθεύσιμες» και «να διασφαλίζουν την ισότιμη πρόσβαση των επιχειρήσεων ηλεκτρικής ενέργειας της ΕΕ στους εθνικούς καταναλωτές» [22].

60. Στην ίδια κατηγορία πρέπει να υπαχθούν επίσης το άρθρο 11, παράγραφος 3, της οδηγίας 96/92, το άρθρο 14, παράγραφος 4, της οδηγίας 2003/54 και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/77, τα οποία έδιναν προτεραιότητα στην πράσινη ενέργεια κατά την πρόσβαση στο δίκτυο.

61. Αντιτίθεται η απαγόρευση των δυσμενών διακρίσεων, ιδίως των τιμολογιακών, μεταξύ χρηστών του δικτύου στη θέσπιση από κράτος μέλος μέτρου, όπως το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης, το οποίο προβλέπει δωρεάν διανομή μόνο για την πράσινη ενέργεια που διοχετεύεται απευθείας στα δίκτυα διανομής;

62. Σε ένα πρώτο επίπεδο αναλύσεως η απάντηση μοιάζει προφανής, δεδομένου ότι το μέτρο της δωρεάν διανομής προκαλεί διπλή δυσμενή διάκριση, αφενός, μεταξύ της πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας και της ηλεκτρικής ενέργειας που δεν παράγεται από ανανεώσιμες πηγές και, αφετέρου, μεταξύ της ηλεκτρικής ενέργειας που διοχετεύεται απευθείας στα δίκτυα διανομής και της ηλεκτρικής ενέργειας που διοχετεύεται προηγουμένως στα δίκτυα μεταφοράς, όπως η εισαγόμενη. Επιπλέον, η τελευταία αυτή διάκριση φαίνεται να αντίκειται ευθέως στον κανόνα του άρθρου 7, παράγραφος 6, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2001/77 ο οποίος απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω γεωγραφικής προελεύσεως της πράσινης ενέργειας.

63. Εντούτοις, απομένει να προσδιοριστεί αν αυτή η διάκριση μπορεί να δικαιολογηθεί με επίκληση του σκοπού της προωθήσεως της χρήσεως ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

21 — Το τμήμα αυτό της φράσης προστέθηκε με την οδηγία 2003/54.

22 — Όπ.π.

64. Μολονότι το Δικαστήριο δεν έχει αναγνωρίσει ρητώς τη δυνατότητα επικλήσεως της προστασίας του περιβάλλοντος ως δικαιολογητικού λόγου μέτρων που εισάγουν δυσμενείς διακρίσεις, πράγμα το οποίο θα επέτρεπε να αποσαφηνισθεί λυσιτελώς μια νομολογία που χαρακτηρίστηκε νεφελώδης[23], πάντως μια σειρά αποφάσεών του μπορούν να γίνουν κατανοητές μόνον αν γίνει δεκτό ότι ο σκοπός αυτός μπορεί να αναγνωριστεί ως δικαιολογητικός λόγος μέτρων τα οποία, ωστόσο, έχει προηγουμένως αποδειχθεί ότι εισάγουν δυσμενείς διακρίσεις.

65. Συγκεκριμένα, από τη νομολογία προκύπτει αναμφίβολα μια συγκεχυμένη κατάσταση όσον αφορά τη δυσμενή διάκριση, μολονότι η διαδικασία μέσω της οποίας επιτυγχάνεται αυτή η λύση εξακολουθεί να περιβάλλεται από μυστήριο.

66. Υπενθυμίζω ότι, με την απόφαση της 9ης Ιουλίου 1992, Επιτροπή κατά Βελγίου[24], η οποία αφορούσε τη λεγόμενη υπόθεση των «αποβλήτων της Βαλλωνίας», το Δικαστήριο, μολονότι έκρινε ότι η ύπαρξη επιτακτικών αναγκών δεν μπορεί να λαμβάνεται υπόψη παρά μόνον όταν πρόκειται για μέτρα επιβαλλόμενα χωρίς διακρίσεις στα εγχώρια και τα εισαγόμενα προϊόντα, εντούτοις δέχθηκε, με βάση την αρχή της επανορθώσεως των ζημιών στο περιβάλλον κατά προτεραιότητα στην πηγή, καθώς και τις αρχές της αυτάρκειας και της εγγύτητας, ότι, «λαμβανομένων υπόψη των διαφορών μεταξύ των παραγομένων σε κάθε τόπο αποβλήτων και της σχέσεως που έχουν προς τον τόπο παραγωγής τους», τα επίμαχα μέτρα, τα οποία απαγόρευαν την εισαγωγή αποβλήτων στην οικεία περιφέρεια δεν μπορούσε να θεωρηθεί ότι εισάγουν δυσμενείς διακρίσεις[25].

67. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο, εφαρμόζοντας ακριβώς τη νομολογία κατά την οποία η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως επιτάσσει να μην επιφυλάσσεται διαφορετική μεταχείριση σε όμοιες καταστάσεις ούτε η ίδια μεταχείριση σε διαφορετικές καταστάσεις, απέφυγε να λάβει θέση ως προς την ύπαρξη δυσμενούς διακρίσεως, κρίνοντας ότι η ύπαρξη διαφορετικής καταστάσεως η οποία προκύπτει από την «ιδιαίτερη φύση των αποβλήτων» δικαιολογεί τη διαφορετική μεταχείριση.

68. Με την απόφαση της 13ης Μαρτίου 2001, PreussenElektra[26], το Δικαστήριο, χωρίς να αποδώσει σημασία στο αν εθνική ρύθμιση η οποία υποχρέωνε τους φορείς παροχής ηλεκτρικής ενέργειας να αγοράζουν σε ελάχιστες τιμές πράσινη ενέργεια παραγόμενη εντός της ζώνης εφοδιασμού τους συνιστούσε ή όχι δυσμενή διάκριση, έκρινε ότι η ρύθμιση αυτή δεν αντίκειται στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων λόγω του ότι, μεταξύ άλλων, το μέτρο ήταν χρήσιμο για την προστασία του περιβάλλοντος και απέβλεπε «επίσης» στην προστασία της υγείας και της ζωής των προσώπων και των ζώων καθώς και στην προφύλαξη των φυτών, οι οποίες συνιστούν λόγους γενικού συμφέροντος σύμφωνα με το άρθρο 30 ΕΚ.

69. Επισημαίνω, τέλος, ότι, με την απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, Essent Belgium[27], το Δικαστήριο, απαντώντας στο ερώτημα που αφορούσε ενδεχόμενη παράβαση των κανόνων περί απαγορεύσεως των διακρίσεων, ανέφερε, μεταξύ άλλων, ότι «το αιτούν δικαστήριο δεν εκθέτει τίνι τρόπω καθεστώς, όπως αυτό των κύριων δικών, μπορεί να συνεπάγεται διαφορετική μεταχείριση συνιστώσα δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγενείας ούτε τίνι τρόπω η διαφορετική αυτή μεταχείριση μπορεί, ενδεχομένως, να διακριθεί από αυτήν που αφορά τις εγγυήσεις προελεύσεως και την εισαγόμενη από άλλα κράτη μέλη ηλεκτρική ενέργεια, που αποτελεί ήδη το αντικείμενο του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος»[28], με το οποίο ζητείτο από το Δικαστήριο να εξετάσει το εθνικό μέτρο υπό το πρίσμα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων.

23 — Βλ., Rigaux, A., *Revue Europe nº 2*, Φεβρουάριος 2012, σχόλιο αριθ. 75. Ο όρος αυτός υιοθετήθηκε από τον Le Baut-Ferrarese, B., *Revue Environnement et Développement durable nº 11*, Νοέμβριος 2014, σχόλιο αριθ. 75. Βλ., επίσης, για μια κριτική ανάλυση της προσέγγισης του Δικαστηρίου, Michel, V., «Marché intérieur et politiques de l'Union: brèves réflexions sur une quête d'unité», *L'identité du droit de l'Union européenne — Mélanges en l'honneur de Claude Blumann*, 2015, σ. 229.

24 — C-2/90, EU:C:1992:310.

25 — Σκέψεις 34 έως 36.

26 — C-379/98, EU:C:2001:160.

27 — C-204/12 έως C-208/12, EU:C:2014:2192.

28 — Σκέψη 119.

70. Συνεπώς, το ζήτημα των δυσμενών διακρίσεων απορροφάται στο πλαίσιο της γενικής εξέτασης της υπάρξεως εμποδίου και του ενδεχόμενου δικαιολογητικού του λόγου.

71. Καίτοι η βάση στην οποία θεμελιώνεται η λύση φαίνεται να έχει εξελιχθεί, και μολονότι, επιπροσθέτως, είναι δύσκολο να προσδιοριστεί αν η λύση έγκειται πλέον στην εγκατάλειψη του κανόνα ότι μόνο μέτρο που εφαρμόζεται αδιακρίτως μπορεί να δικαιολογηθεί βάσει κάποιας από τις επιτακτικές ανάγκες που αναγνωρίζει η νομολογία του Δικαστηρίου ή στη σύνδεση της προωθήσεως της χρήσεως ανανεώσιμων πηγών ενέργειας με ορισμένους από τους λόγους γενικού συμφέροντος που προβλέπονται στο άρθρο 30 ΕΚ, από τα ανωτέρω νομολογιακά προηγούμενα μπορεί να συναχθεί ότι το Δικαστήριο δέχεται ότι εθνικά μέτρα εισάγοντα δυσμενείς διακρίσεις μπορούν να δικαιολογηθούν από τον σκοπό της προστασίας του περιβάλλοντος, υπό την προϋπόθεση ότι τηρούν την αρχή της αναλογικότητας[29].

72. Δεν βλέπω τον λόγο για τον οποίο θα έπρεπε να δοθεί διαφορετική λύση σε περίπτωση που το εθνικό μέτρο πρέπει να εξεταστεί υπό το πρίσμα όχι της γενικής αρχής της απαγορεύσεως των δυσμενών διακρίσεων, αλλά ειδικών εκφάνσεων της εν λόγω αρχής που περιλαμβάνονται σε διατάξεις του παράγωγου δικαίου.

73. Κατά την άποψή μου, οι εν λόγω κανόνες περί απαγορεύσεως των δυσμενών διακρίσεων θα εμπόδιζαν την επίκληση του δικαιολογητικού λόγου που αντλείται από την προστασία του περιβάλλοντος μόνο σε περίπτωση που απαγόρευαν ή εναρμόνιζαν τις εθνικές νομοθετικές ρυθμίσεις σχετικά με τους περιορισμούς που μπορούν να τεθούν στις εισαγωγές πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας με σκοπό την προώθηση της χρήσεως ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Με άλλα λόγια, μόνο σε περίπτωση που κάποια διάταξη του παράγωγου δικαίου απαγόρευε κάθε εμπόδιο στην εισαγωγή πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας ή διευκρίνιζε ρητώς τις περιπτώσεις στις οποίες μπορούν να γίνουν δεκτοί περιορισμοί προκειμένου να εξασφαλιστεί η προώθηση της χρήσεως αυτού το είδους ενέργειας, τα κράτη μέλη δεν θα διέθεταν πλέον περιθώριο ελιγμών που να τους επιτρέπει να επικαλούνται ανάλογους λόγους προκειμένου να δικαιολογήσουν κάποιον περιορισμό.

74. Τέτοιου είδους διατάξεις δεν περιλαμβάνονται ούτε στις οδηγίες 96/92 και 2003/54 ούτε στην οδηγία 2001/77, της οποίας το άρθρο 7, παράγραφος 6, που αποσκοπεί στην απαγόρευση των διακρίσεων λόγω γεωγραφικών κριτηρίων εις βάρος των εγκαταστάσεων παραγωγής πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας, ιδίως των ευρισκομένων σε περιφερειακές περιοχές οι οποίες αντιμετωπίζουν δυσχέρειες όσον αφορά τη σύνδεση με τα κυριότερα ευρωπαϊκά δίκτυα ηλεκτρικής ενέργειας, δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι απαγορεύει οποιαδήποτε διαφορετική μεταχείριση που θεμελιώνεται σε εθνικό κριτήριο και δικαιολογείται, με βάση τη λογική του Δικαστηρίου, από την υπογράμμιση των αντικειμενικών διαφορών μεταξύ της παραγωγής πράσινης ενέργειας εντός της εθνικής επικράτειας και της παραγωγής πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας εντός των λοιπών κρατών μελών.

75. Για τους λόγους αυτούς προτείνω να δοθεί στο τρίτο ερώτημα η απάντηση ότι οι κανόνες του άρθρου 12 ΕΚ και των οδηγιών 96/92, 2003/54 και 2001/77 περί απαγορεύσεως των δυσμενών διακρίσεων δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στο πλαίσιο της κύριας δίκης, η οποία, επιφυλάσσοντας τη δωρεάν διανομή πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας αποκλειστικά στις εγκαταστάσεις παραγωγής που συνδέονται απευθείας με δίκτυα διανομής ευρισκόμενα εντός του οικείου κράτους μέλος ή περιφέρειας αυτού, αποκλείει, εξ αυτού του λόγου, εγκαταστάσεις παραγωγής ευρισκόμενες σε άλλα κράτη μέλη, υπό την προϋπόθεση ότι αυτή η εθνική ρύθμιση είναι, σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, κατάλληλη να διασφαλίσει την επίτευξη του σκοπού τον οποίον επιδιώκει και δεν υπερβαίνει το αναγκαίο προς τούτο μέτρο.

29 — Βλ., υπό την έννοια αυτή, μεταξύ άλλων, López Escudero, M., «Régimes nationaux d'aide à l'énergie verte face à la libre circulation des marchandises dans l'Union européenne», *Revues des affaires européennes*, 2014/3, σ. 593, ιδίως σ. 599, και Le Baut-Ferrarese, B., όπ.π.

76. Θα αναλύσω την αναλογικότητα των επίμαχων στο πλαίσιο της κύριας δίκης καθεστώτων υπό το πρίσμα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων.

Επί του πρώτου και του δεύτερου ερωτήματος

77. Με το πρώτο και το δεύτερο ερώτημα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν τα άρθρα 28 και 30 ΕΚ έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση όπως η επίμαχη στο πλαίσιο της κύριας δίκης, η οποία, επιφυλάσσοντας τη δωρεάν διανομή πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας αποκλειστικά στις εγκαταστάσεις παραγωγής που συνδέονται απευθείας με δίκτυα διανομής ευρισκόμενα εντός του οικείου κράτους μέλους ή περιφέρειας αυτού, αποκλείει, εξ αυτού του λόγου, εγκαταστάσεις παραγωγής ευρισκόμενες σε άλλα κράτη μέλη.

78. Συνεπώς, το ερώτημα που τίθεται είναι αν τα επίμαχα στη διαφορά της κύριας δίκης καθεστώτα είναι ικανά να παρεμποδίσουν τις εισαγωγές ηλεκτρικής ενέργειας, ιδίως πράσινης, από άλλα κράτη μέλη και, επομένως, συνιστούν μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό των εισαγωγών τα οποία απαγορεύονται κατ' αρχήν από το άρθρο 28 ΕΚ, εκτός αν οι οικείες ρυθμίσεις δικαιολογούνται αντικειμενικώς.

79. Δεδομένου ότι το ερώτημα αυτό προφανώς δεν διαφέρει πολύ από τα ερωτήματα στα οποία απάντησε το Δικαστήριο με τις δύο πρόσφατες αποφάσεις του της 1ης Ιουλίου 2014, Ålands Vindkraft [30], και της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, Essent Belgium [31], όσον αφορά τη συμβατότητα με το δίκαιο της Ένωσης εθνικών καθεστώτων στηρίξεως της παραγωγής πράσινης ενέργειας, αφετηρία του συλλογισμού πρέπει, επομένως, να αποτελέσει το κατά πόσον η οικονομία των λύσεων στις οποίες το Δικαστήριο κατέληξε με τις δύο αυτές αποφάσεις μπορεί να μεταφερθεί άνευ ετέρου στην κρινόμενη υπόθεση ή αν, αντιθέτως, η κρινόμενη υπόθεση παρουσιάζει ιδιομορφίες που θα δικαιολογούσαν διαφορετική λύση.

80. Οι απόψεις που εξέφρασαν οι ενδιαφερόμενοι με τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν ενώπιον του Δικαστηρίου ακολουθούν την ορθή κατεύθυνση.

81. Αφενός, η Περιφέρεια της Φλάνδρας, η Ελληνική Κυβέρνηση και η Επιτροπή υποστηρίζουν, στη βάση μιας κατ' αναλογίαν συλλογιστικής, ότι οι εδαφικοί περιορισμοί των καθεστώτων δωρεάν διανομής πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας πρέπει να θεωρηθούν δικαιολογημένοι εφόσον, όπως και οι επίδικες ρυθμίσεις στις υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκαν οι αποφάσεις της 1ης Ιουλίου 2014, Ålands Vindkraft [32], και της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, Essent Belgium [33], επιδιώκουν τον νόμιμο σκοπό της προωθήσεως της χρήσεως ανανεώσιμων πηγών για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Εντούτοις, θα πρέπει να επισημανθεί μια σοβαρή διαφορά μεταξύ, αφενός, της θέσεως της Περιφέρειας της Φλάνδρας και, αφετέρου, της θέσεως της Ελληνικής Κυβερνήσεως και της Επιτροπής. Η Περιφέρεια της Φλάνδρας θεωρεί ότι ο περιορισμός της δωρεάν διανομής πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας δεν συνιστά μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό, δεδομένου ότι, καθόσον αφορά αποκλειστικά την ηλεκτρική ενέργεια που διοχετεύεται απευθείας στα δίκτυα διανομής, δεν έχει ως αποτέλεσμα τον περιορισμό των διασυνοριακών ανταλλαγών ηλεκτρικής ενέργειας οι οποίες μπορούν να λάβουν χώρα μόνο στα δίκτυα μεταφοράς αποκλειομένων των δικτύων διανομής. Αντιθέτως, η Ελληνική Κυβέρνηση και η Επιτροπή θεωρούν ότι οι επίδικες ρυθμίσεις συνιστούν μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος, τα οποία εντούτοις δικαιολογούνται από τον

30 — C-573/12, EU:C:2014:2037.

31 — C-204/12 έως C-208/12, EU:C:2014:2192.

32 — C-573/12, EU:C:2014:2037.

33 — C-204/12 έως C-208/12, EU:C:2014:2192.

σκοπό της προστασίας του περιβάλλοντος, υπό την επιφύλαξη, κατά την Επιτροπή, του περαιτέρω ελέγχου της αναλογικότητάς τους στον οποίο οφείλει να προβεί το εθνικό δικαστήριο λαμβάνοντας υπόψη το σωρευτικό αποτέλεσμα των λοιπών μηχανισμών στηρίξεως στην παραγωγή πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας.

82. Η Essent υποστηρίζει, αντιστρόφως, ότι υπάρχουν διαφορές οι οποίες, κατά την άποψή της, αποκλείουν οποιαδήποτε μεταφορά της προηγούμενης νομολογίας. Θεωρεί, ιδίως, ότι, ενώ ο μηχανισμός των πράσινων πιστοποιητικών συνιστά μηχανισμό στηρίξεως της παραγωγής πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας που εξασφαλίζει, μέσω της ρυθμιστικής αρχής, ένα πλεονέκτημα στον παραγωγό πριν την παρέμβαση των δυνάμεων της αγοράς, καθιστώντας δυνατή την εμπορία των πιστοποιητικών σε μια συγκεκριμένη αγορά υπό ίσους όρους, το καθεστώς δωρεάν διανομής πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας αφορά αποκλειστικά τη διανομή και την κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας, ευνοεί μονομερώς τους προμηθευτές και έχει πολύ σημαντικότερο οικονομικό αντίκτυπο, εφόσον τα έξοδα διανομής κατά την υπό εξέταση περίοδο κάλυπταν ποσοστό έως 37 % του τελικού λογαριασμού ηλεκτρικής ενέργειας.

83. Μολονότι η αιτιολογία των αποφάσεων της 1ης Ιουλίου 2014, Ålands Vindkraft [34], και της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, Essent Belgium [35], δεν είναι, κατά την άποψή μου, πειστική, εντούτοις δεν θεωρώ ότι, επί του παρόντος, είναι δυνατόν να προταθεί, με τις παρούσες προτάσεις η εγκατάλειψη της λύσεως στην οποία οι εν λόγω αποφάσεις κατέληξαν, διότι ανάλογη μεταστροφή της νομολογίας προϋποθέτει σημαντική εξέλιξη του νομικού πλαισίου, πράγμα που δεν συμβαίνει στην κρινόμενη υπόθεση η οποία, αντιθέτως, αφορά παλαιά και παρωχημένη νομική κατάσταση. Ως εκ τούτου, θα εξετάσω τη συμβατότητα εθνικής ρυθμίσεως, όπως η επίμαχη στο πλαίσιο της κύριας δίκης, με τις διατάξεις της Συνθήκης ΕΚ περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, ακολουθώντας ακριβώς τη συλλογιστική που εκτίθεται στις προπαρατεθείσες αποφάσεις.

84. Στο πλαίσιο αυτό, αφού εξακριβώσω αν τα επίμαχα στη διαφορά της κύριας δίκης καθεστώτα συνιστούν εμπόδια στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, θα εξετάσω, εφόσον τούτο συμβαίνει, αν τα ενδεχόμενα αυτά εμπόδια μπορούν να δικαιολογηθούν με βάση τον σκοπό της προωθήσεως της χρήσεως ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

1. Επί της υπάρξεως εμποδίου στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων

85. Αφετηρία αποτελεί η διατύπωση της αποφάσεως της 11ης Ιουλίου 1974, Dassonville [36], κατά την οποία κάθε εθνικό μέτρο που είναι ικανό να επηρεάσει αμέσως ή εμμέσως, πραγματικά ή δυνητικά το ενδοκοινοτικό εμπόριο πρέπει να θεωρείται μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικούς περιορισμούς των εισαγωγών [37].

86. Διαπιστώνεται, συναφώς, ότι οι επίμαχες στο πλαίσιο της κύριας δίκης κανονιστικές ρυθμίσεις είναι ικανές να εμποδίσουν, τουλάχιστον εμμέσως και δυνητικώς, τις εισαγωγές πράσινης, ιδίως, ηλεκτρικής ενέργειας [38] από άλλα κράτη μέλη.

34 — C-573/12, EU:C:2014:2037.

35 — C-204/12 έως C-208/12, EU:C:2014:2192.

36 — 8/74, EU:C:1974:82.

37 — Σκέψη 5. Βλ., επίσης, αποφάσεις της 1ης Ιουλίου 2014, Ålands Vindkraft (C-573/12, EU:C:2014:2037, σκέψη 66), και της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, Essent Belgium (C-204/12 έως C-208/12, EU:C:2014:2192, σκέψη 77).

38 — Υπενθυμίζω ότι το Δικαστήριο, το οποίο με την απόφαση της 10ης Δεκεμβρίου 1968, Επιτροπή κατά Ιταλίας (7/68, EU:C:1968:51), ακολούθησε ευρύ ορισμό της έννοιας των «εμπορευμάτων», κρίνοντας ότι περιλαμβάνει όλα τα «προϊόντα που είναι αποτιμητά σε χρήμα και που, ως τέτοια, μπορούν να γίνουν το αντικείμενο εμπορικών συναλλαγών» (σ. 626) (βλ. επίσης, υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 14ης Απριλίου 2011, Vlaamse Dierenartsenvereniging και Janssens, C-42/10, C-45/10 και C-57/10, EU:C:2011:253, σκέψη 68 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), έχει αναγνωρίσει ρητώς ότι η ηλεκτρική ενέργεια συνιστά εμπόρευμα (βλ. απόφαση της 17ης Ιουλίου 2008, Essent Netwerk Noord κ.λπ., C-206/06, EU:C:2008:413, σκέψη 43 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

87. Πράγματι, εφόσον δεν αμφισβητείται ότι η εισαγόμενη ηλεκτρική ενέργεια διέρχεται αναγκαστικά από το δίκτυο μεταφοράς, χωρίς να μπορεί να διοχετευθεί απευθείας στα δίκτυα διανομής της Περιφέρειας της Φλάνδρας ή του Βελγίου, ο περιορισμός της δωρεάν διανομής πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας η οποία παράγεται από εγκαταστάσεις παραγωγής που συνδέονται απευθείας με τα εν λόγω δίκτυα διανομής προσδίδει συγκεκριμένο πλεονέκτημα στην πράσινη ηλεκτρική ενέργεια που παράγεται στην Περιφέρεια της Φλάνδρας ή στο Βέλγιο εις βάρος της εισαγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας.

88. Εφόσον μόνον οι εγκαταστάσεις παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας που βρίσκονται εντός της Περιφέρειας της Φλάνδρας ή εντός του Βελγίου μπορούν να τύχουν του χορηγούμενου πλεονεκτήματος, ελάχιστη σημασία έχει το ότι το εν λόγω προτιμησιακό σύστημα μπορεί να έχει περιοριστικά αποτελέσματα και για τις φλαμανδικές ή βελγικές εγκαταστάσεις που δεν συνδέονται απευθείας με το δίκτυο διανομής, αλλά με το δίκτυο μεταφοράς[39].

89. Κατά συνέπεια, εθνική ρύθμιση όπως η επίμαχη στο πλαίσιο της κύριας δίκης συνιστά μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό των εισαγωγών που δεν συνάδει με το άρθρο 28 ΕΚ, εκτός αν δικαιολογείται αντικειμενικώς.

2. Επί του ενδεχόμενου δικαιολογητικού λόγου

90. Παραπέμποντας σε πάγια νομολογία, το Δικαστήριο έκρινε, με τις αποφάσεις της 1ης Ιουλίου 2014, Ålands Vindkraft[40], και της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, Essent Belgium[41], ότι εθνική κανονιστική ρύθμιση ή πρακτική η οποία αποτελεί μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικούς περιορισμούς δικαιολογείται ενδεχομένως από έναν από τους λόγους γενικού συμφέροντος που απαριθμούνται στο άρθρο 30 ΕΚ ή από επιτακτικές ανάγκες. Σε αμφότερες τις περιπτώσεις, το εθνικό μέτρο πρέπει να είναι ικανό να διασφαλίσει την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και να μη βαίνει πέραν του αναγκαίου μέτρου για την επίτευξή του[42].

91. Στη συνέχεια, συνδέοντας τον σκοπό της προωθήσεως της χρήσεως ανανεώσιμων πηγών για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας τόσο με την νομολογιακά διαπλασθείσα έννοια της επιτακτικής ανάγκης όσο και με τους λόγους γενικού συμφέροντος που απαριθμούνται στο άρθρο 30 ΕΚ, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο σκοπός αυτός μπορεί κατ' αρχήν να δικαιολογήσει ενδεχόμενους περιορισμούς της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων.

92. Αφού δέχθηκε την εν λόγω αρχή, το Δικαστήριο εξέτασε εν συνεχεία την αναλογικότητα του εμποδίου στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων το οποίο απορρέει από τα εθνικά καθεστώτα ενισχύσεως της πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας.

93. Παρόμοια εκτίμηση του αναλογικού χαρακτήρα των επίμαχων στο πλαίσιο της κύριας δίκης εθνικών μέτρων απαιτείται και στην υπό κρίση περίπτωση, προκειμένου να διαπιστωθεί αν τα μέτρα αυτά είναι απαραίτητα και αν ανταποκρίνονται πράγματι στον σκοπό της προωθήσεως της χρήσεως ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

39 — Βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις της 20ής Μαρτίου 1990, Du Pont de Nemours Italiana (C-21/88, EU:C:1990:121, σκέψη 13), και της 16ης Μαΐου 1991, Επιτροπή κατά Ιταλίας (C-263/85, EU:C:1991:212).

40 — C-573/12, EU:C:2014:2037.

41 — C-204/12 έως C-208/12, EU:C:2014:2192.

42 — Βλ. αντιστοίχως σκέψεις 76 και 89.

94. Όσον αφορά, πρώτον, τον πρόσφορο χαρακτήρα των επίμαχων στο πλαίσιο της κύριας δίκης εθνικών μέτρων για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, επισημαίνεται ότι, αντιθέτως προς τα καθεστώτα στηρίξεως που εξετάστηκαν στο πλαίσιο των υποθέσεων επί των οποίων εκδόθηκαν οι αποφάσεις της 1ης Ιουλίου 2014, Ålands Vindkraft [43], και της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, Essent Belgium [44] και τα οποία έχουν διαμορφωθεί κατά τρόπον ώστε να ευνοούν άμεσα την παραγωγή πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας [45], τα επίμαχα στο πλαίσιο της κύριας δίκης μέτρα δωρεάν διανομής της πράσινης ενέργειας δεν ευνοούν απευθείας τους παραγωγούς, δεδομένου ότι ωφελούν κατά κύριο λόγο τους προμηθευτές και, ενδεχομένως, τους καταναλωτές σε περίπτωση που οι προμηθευτές μετακυλίουν σε αυτούς το πλεονέκτημα που αντλούν από τη δωρεάν διανομή.

95. Εντούτοις, τα μέτρα αυτά φαίνονται κατάλληλα για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού δεδομένου ότι, καταργώντας το κόστος διανομής, παρέχουν κίνητρο στους προμηθευτές προκειμένου να αυξήσουν το μερίδιο πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας στο ενεργειακό τους μείγμα και, ως εκ τούτου, συμβάλλουν, έστω και εμμέσως, στην αύξηση της ζητήσεως, ευνοώντας παράλληλα την αύξηση του μεριδίου χρήσεως ανανεώσιμων πηγών για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας.

96. Ένδειξη, εξάλλου, περί του ότι ο άμεσος ή έμμεσος χαρακτήρας της ενισχύσεως δεν ασκεί επιρροή για τον χαρακτηρισμό ενός καθεστώτος στηρίξεως αποτελεί το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/77, κατά το οποίο στην έννοια του καθεστώτος αυτού περιλαμβάνεται κάθε μηχανισμός στο πλαίσιο του οποίου ένας παραγωγός ηλεκτρικής ενέργειας τυγχάνει, με βάση κανονισμούς που εκδίδουν οι δημόσιες αρχές, στήριξης, η οποία μπορεί να είναι «άμεση ή έμμεση».

97. Όσον αφορά, δεύτερον, το κατά πόσον τα επίμαχα στο πλαίσιο της κύριας δίκης εθνικά μέτρα υπερβαίνουν το αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το Δικαστήριο, στηριζόμενο στο γεγονός ότι ο νομοθέτης της Ένωσης ανέθεσε στα διάφορα κράτη μέλη να καθορίσουν εθνικούς στόχους για τη δίκαιη κατανομή των απαιτούμενων προσπαθειών, λαμβανομένων υπόψη των διαφορών όσον αφορά την αρχική κατάσταση, τις δυνατότητες αναπτύξεως της ενέργειας που προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και τα ενεργειακά μείγματα, δέχθηκε ότι τα καθεστώτα στηρίξεως είναι δυνατόν να συνοδεύονται από εδαφικούς περιορισμούς, στο μέτρο που η δράση σε εθνικό επίπεδο κρίνεται προσφορότερη από τη δράση στο επίπεδο της Ένωσης.

98. Μολονότι δεν συμφωνώ με αυτή την προσέγγιση, θεωρώ πάντως ότι δεν υφίσταται καμία ουσιαστική διαφορά μεταξύ των εδαφικών περιορισμών που απορρέουν από τα καθεστώτα στηρίξεως που στηρίζονται στην υποχρέωση αγοράς εντός συγκεκριμένης ζώνης εφοδιασμού ή στη χρησιμοποίηση πράσινων πιστοποιητικών και του εδαφικού περιορισμού που απορρέει από το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης καθεστώς δωρεάν διανομής πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας, το οποίο καλείται να συμβάλει στην εκπλήρωση από το Βασίλειο του Βελγίου περιβαλλοντικών σκοπών σχετικών με τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Όπως και το καθεστώς των πράσινων πιστοποιητικών, το μέτρο δωρεάν διανομής σκοπούσε, σύμφωνα με το προοίμιο της αποφάσεως της 4ης Απριλίου 2003, στην προώθηση της αποκεντρωμένης παραγωγής πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας εντός τοπικών εγκαταστάσεων.

99. Επομένως, στο πρώτο και στο δεύτερο ερώτημα θα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 28 και 30 ΕΚ έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στο πλαίσιο της κύριας δίκης, η οποία, επιφυλάσσοντας το πλεονέκτημα της δωρεάν διανομής πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας αποκλειστικά στις εγκαταστάσεις παραγωγής που συνδέονται απευθείας με δίκτυα διανομής ευρισκόμενα εντός του οικείου κράτους μέλους ή περιφέρειας αυτού, αποκλείει, εξ αυτού του λόγου, εγκαταστάσεις παραγωγής ευρισκόμενες σε άλλα κράτη μέλη.

43 — C-573/12, EU:C:2014:2037.

44 — C-204/12 έως C-208/12, EU:C:2014:2192.

45 — Βλ. αντιστοίχως σκέψεις 95 και 98.

V – **Πρόταση**

100. Κατόπιν των προεκτεθέντων, φρονώ ότι στα ερωτήματα που υποβάλλει το rechtbank van eerste aanleg te Brussel πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, αφενός, οι κανόνες περί απαγορεύσεων των δυσμενών διακρίσεων τους οποίους θέτουν το άρθρο 12 ΕΚ, η οδηγία 96/92/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1996, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, η οδηγία 2003/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2003, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάργηση της οδηγίας 96/92/ΕΚ, και η οδηγία 2001/77/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Σεπτεμβρίου 2001, για την προαγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές στην εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, και, αφετέρου, τα άρθρα 28 και 30 ΕΚ έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στο πλαίσιο της κύριας δίκης, η οποία, επιφυλάσσοντας το πλεονέκτημα της δωρεάν διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές αποκλειστικά στις εγκαταστάσεις παραγωγής που συνδέονται απευθείας με δίκτυα διανομής ευρισκόμενα εντός του οικείου κράτους μέλους ή περιφέρειας αυτού, αποκλείει, εξ αυτού του λόγου, εγκαταστάσεις παραγωγής ευρισκόμενες σε άλλα κράτη μέλη.